

Despre datarea necropolei neolitice de la Cernica

dr. EUGEN COMȘA

Prin săpăturile arheologice începute în vara anului 1960, de către dr. doc. Gh. Cantacuzino, pe malul lacului Cernica, se urmărea cercetarea ruinelor bisericii-mănăstirii Jezerul¹. În prima campanie de săpături s-au descoperit și o serie de morminte din epoca neolitică².

Datorită importanței descoperirii s-a continuat cercetarea complexului funerar și a resturilor de așezări neolitice aflate în preajmă, pînă în anul 1974.

În urma săpăturilor făcute au fost descoperite în total 369 morminte. *Prin marea său număr de morminte, necropola neolitică de la Cernica este una din cele mai mari din țara noastră și chiar din această parte a Europei.*

Toate mormintele neolitice din cadrul necropolei de la Cernica erau de inhumatie, în gropi simple.

În funcție de poziția scheletelor, mormintele se împart în două categorii:

— Marea majoritate a scheletelor (344) s-au găsit întinse pe spate, cu brațele și picioarele în poziții diferite.

— Un grup mult mai mic de schelete s-au găsit în poziție chircită pe o parte.

Este evident că grupurile de morminte amintite datează din două perioade deosebite și aparțin unor populații cu obiceiuri funerare diferite.

Din totalul mormintelor, numai la 49 din cele cu schelete în poziție întinsă pe spate (deci mai puțin de 15%) s-au găsit diferite obiecte. În două din ele s-au depus ofrande de hrană.

Numai în alte două morminte s-a găsit ceramică, anume în M. 116 un vas, depus între femure³, iar în M. 265 între corp și antebrațul drept se aflau cioburi dintr-un vas⁴. Într-una din lucrările publicate de Gh. Cantacuzino se arăta că vasele amintite erau din pastă fină, de culoare cenușie, fiind ornamentate cu caneluri⁵.

În restul mormintelor, din aceeași categorie, prevăzute cu inventar funerar, s-au găsit unelte de piatră șlefuită, unelte de silix și diferite podoabe⁶.

În prima mențiune a descoperirii necropolei de la Cernica, necropola, alcătuită din mormintele cu schelete în poziție întinsă pe spate, a fost datată în faza Bolintineanu a culturii Boian⁷.

Un argument care a stat la baza datării amintite îl constituia faptul că în imediata apropiere a necropolei se aflau resturi de așezare din timpul fazei Bolintineanu⁸.

Celelalte morminte, cu scheletele în poziție chircită, au fost atribuite, de Gh. Cantacuzino, fazei Giulești a culturii Boian⁹.

Pentru ca datările făcute să nu poată fi puse la îndoială, ar fi fost necesară existența în morminte a unor piese de inventar funerar, reprezentat nu numai prin

pozoabe, care nu totdeauna sînt specifice pentru o fază sau cultură, ci prin vase de lut ars, cu forme și ornamente caracteristice pentru faza respectivă. În realitate, după cum am menționat, în cupriusul necropolei s-au găsit numai două vase (din pastă fină, cu decor alcătuit din caneluri, făcînd parte dintr-o categorie ceramică documentată începînd din timpul culturii Dudești și pînă la sfîrșitul culturii Boian), dar nici unul nu are decorul specific fazei Bolintineanu.

Atunci se pune problema dacă necropola de la Cernica poate fi datată în faza Bolintineanu a culturii Boian sau nu, iar dacă nu, din ce perioadă datează. Pozoabele găsite în diferite morminte sînt în mod sigur din epoca neolitică, deci, după părerea noastră, și necropola datează din acea epocă. Obiectivul nu poate fi datat în cursul epocii bronzului datorită faptului că, în acea perioadă, pe tot teritoriul țării noastre, în cazul în care se practica ritul înhumației, cei decedați erau așezați în gropile funerare în poziție chirchită, iar nu întinși pe spate, cum sînt cele peste 300 de schelete descoperite la Cernica. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că în zona studiată urmele de locuire din timpul culturilor Glina și Tei sînt puține.

În schimb, se cuvine subliniat că în vecinătatea necropolei sînt urme din epoca neolitică, datînd din trei perioade deosebite¹⁰. Cea mai veche este stațiunea din faza Cernica a culturii Dudești, urmează, pe același loc, așezarea din faza Bolintineanu a culturii Boian; în aceeași zonă s-au găsit și unele urme de locuire de la începutul fazei Giulești a culturii Boian¹¹.

Cînd încercăm să analizăm temeinic problema datării exacte a necropolei, cuprinzînd mormintele cu scheletele întinse pe spate, se cuvine să scoatem din discuție faza Giulești, reprezentată foarte slab, prin urme de locuințe și prin materiale. Prin urmare, este vorba de o comunitate, care, în nici un caz, nu ar fi putut ajunge să formeze o necropolă atît de mare, ca întindere și ca număr de morminte.

Rămîn să fie puse în discuție numai celelalte două complexe din epoca neolitică, respectiv comunitățile reprezentate prin așezările din faza Cernica a culturii Dudești și cea din faza Bolintineanu a culturii Boian.

Dacă vom analiza cu atenție datele despre intensitatea de locuire neolitică din cadrul complexului studiat, menționate în cronicile privind rezultatele săpăturilor, din perioada cînd s-au efectuat săpăturile de la Cernica, vom observa, în unele cazuri, precizări importante. Într-un studiu publicat se arată că în anii 1961 și 1962 s-au cercetat în așezarea Dudești 5 gropi de bordei, iar din așezarea datînd din faza Bolintineanu 10 gropi de bordei¹². În schimb, în cronică apărută în 1965 se subliniază că la Cernica, „în așezările neolitice au fost cercetate alte 14 gropi de bordeie și gropi casnice, majoritatea aparținînd culturii Dudești. Urmele culturii Boian, faza I, au fost în 1964 mai rare în zona cercetată. Au fost dezvelite integral resturile unei mari construcții de suprafață aparținînd culturii Dudești”¹³, iar în cronică apărută în 1966 se arată că „în așezarea culturii Dudești s-au găsit gropi de bordeie și mai multe gropi casnice. În așezarea culturii Boian s-au descoperit un bordei și cîteva gropi casnice”¹⁴. Din aceste date rezultă că în primii ani de săpături s-au cercetat ceva mai multe locuințe din faza Bolintineanu, în raport cu numărul celor aparținînd culturii Dudești. În schimb, în anii 1964 și 1965, majoritatea locuințelor dezvelite datează din timpul culturii Dudești. Din păcate, din datele menționate în cronicile următoare nu rezultă raportul numeric dintre complexe de locuire din timpul celor două perioade. Oricum datele menționate dovedesc că, în realitate, în cadrul complexului de așezări neolitice de la Cernica, numărul locuințelor din faza Bolintineanu a culturii Boian a fost mai mare în primele două campanii de săpături, apoi acesta a fost mai mic în raport cu numărul locuințelor din faza Cernica, a culturii Dudești. În aceste

condiții se pune întrebarea de ce trebuic să admitem că necropola de la Cernica datează din timpul fazei Bolintineanu a culturii Boian și nu din timpul fazei Cernica a culturii Dudești.

Să analizăm, pe rînd, diferitele aspecte ale problemei.

Ne vom referi, în primul rînd, la existența unei necropole organizate pe un teren ales anume, corespunzător (din punct de vedere religios) așezării celor vii¹⁵.

Dacă necropola ar aparține într-adevăr fazei Bolintineanu atunci ar fi fost normal ca și în fazele următoare ale culturii Boian să existe necropole similare. Pînă în prezent, însă, în diferite așezări Boian se cunosc fie morminte izolate în cuprinsul lor, fie grupuri, nu prea mari, de morminte, în marginea lor¹⁶.

În schimb, în aria vecină a culturii Hamangia se găsesc așezări și alături de ele necropolele corespunzătoare¹⁷, alcătuite, de obicei, din numeroase morminte. După cum se știe, cultura Hamangia are o origine sudică. O origine tot sudică are și cultura Dudești. Ar fi deci normal ca purtătorii ambelor culturi, originare din ținuturi vecine sudice, să aibă unele obiceiuri asemănătoare, specifice ținuturilor de unde au „roit” acele comunități. Prin urmare, existența unei necropole organizate la Cernica era mai firească pentru purtătorii culturii Dudești, decît pentru cei ai culturii Boian.

Un alt argument, în același sens, al apartenenței necropolei fazei Cernica a culturii Dudești îl constituie poziția scheletelor din cuprinsul necropolei. După cum se știe, toate mormintele cercetate pînă acum ale purtătorilor culturii Boian din celelalte faze cuprind exclusiv schelete în poziție chircită. În cazul în care necropola de la Cernica ar fi aparținut fazei Bolintineanu, ar fi fost normal ca și scheletele din cuprinsul ei să fie în poziție chircită și nu întinse pe spate.

Referindu-ne din nou la cultura Hamangia, asociind de astă dată originea sudică a purtătorilor ei cu poziția întinsă pe spate a scheletelor din cuprinsul necropolelor sale¹⁸, se pune din nou întrebarea, avînd în vedere originea sudică a comunităților culturii Dudești, dacă nu este firesc să admitem că și purtătorii ei au practicat același obicei funerar al așezării în mormînt a celor decedați în poziție întinsă pe spate.

Un element în plus îl constituie observațiile lui Gh. Cantacuzino, care, într-una din lucrările sale publicate, sublinia o serie de asemănări în privința scheletelor în poziție întinsă pe spate de la Cernica și cele din necropolele culturii Hamangia referitoare la poziția mîinilor și picioarelor¹⁹ (amintim de exemplu obiceiul ca în unele cazuri picioarele celor morți să fie legate).

La îndoielile noastre s-a adăugat, în ultima vreme, un argument important, anume acela reieșit dintr-o informație verbală primită de la Marian Neagu, care cercetează, de mai mulți ani, complexul din faza Bolintineanu de lângă satul Lunca (jud. Călărași). El ne-a informat că a descoperit, în vecinătatea așezării, o serie de morminte datate din faza Bolintineanu, cuprinzînd schelete în poziție chircită²⁰. Considerăm că nu este posibil ca membrii unor comunități strîns înrudite, din aceeași fază de evoluție a unei culturi (în cazul de față a culturii Boian) din epoca neolitică, din complexe aflate la maximum 100 km distanță una de alta, să practice două obiceiuri funerare deosebite, anume unii să-și îngroape morții în poziție întinsă pe spate (la Cernica) și alții să-i așeze în groapa mormîntului, în poziție chircită (la Lunca), așa după cum au procedat, subliniem, și comunitățile din fazele următoare ale culturii Boian.

Menționăm că pînă la descoperirile de la Lunca, în legătură cu faptul că mormintele din necropola de la Cernica cuprind schelete în poziție întinsă pe spate, se pune problema de ce membrii comunităților fazei de la începutul culturii Boian în privința poziției funerare se deosebesc, de aceia din celelalte faze ale culturii, în care scheletele sînt în poziție chircită. Prin descoperirea gru-

pului de morminte de la Lunca se ajunge, în prezent, la situația normală ca și mormintele din faza Bolintineanu să cuprindă schelete în poziție chircită, ca și celelalte morminte din fazele următoare ale culturii Boian; și, în acest caz, necropola de la Cernica nu mai poate fi datată din timpul fazei Bolintineanu.

La cele arătate mai sus vom adăuga unele elemente în plus. În general, inventarul funerar al mormintelor cu schelete întinse pe spate, de la Cernica, este sărac. Între obiectele găsite se află și unul aparte. Ne referim la acul de păr lucrat din os, care avea în partea superioară, realizată prin crestare și șlefuire, o figurină feminină miniaturală²¹. La piesa amintită, capul și gîtul sînt rupte din vechime. Sîinii sînt redați ca fiind masivi, iar corpul îl are lăsat în dreptul șoldurilor. Figurina descrisă se aseamănă foarte mult (după cum a atras atenția și Gh. Cantacuzino) cu figurinele specifice culturii Hamangia, care ca tip sînt de origine sudică²². Subliniem că în așezările din faza Bolintineanu, încă nu s-au descoperit figurine feminine de acest tip. De asemenea, în astfel de așezări nu se cunosc ace de păr realizate din oase, avînd partea superioară cu o amintită formă, eventual în chip de figurină. În schimb, tot în complexe de tip Hamangia s-au găsit astfel de ace²³, ceea ce constituie încă un indiciu în sensul că necropola studiată este a unei populații de origine sudică.

În atribuirea culturală a necropolei trebuie să avem în vedere și alte câteva elemente, care nu se întîlnesc în mormintele purtătorilor culturii Boian. În astfel de morminte din fazele următoare nu s-au găsit ofrande de hrană, ca la Cernica. Ne mai referim și la depunerea în mormintele de la Cernica a unor microlite de silix²⁴. Astfel de unelte de silix, de dimensiuni mici, sînt specifice pentru cultura Dudești, dar se întîlnesc rar și în unele așezări din faza Bolintineanu.

Amintim și brățările din valve de Spondylus, folosite pe scară largă atît de către purtătorii culturii Hamangia²⁵ cît și de membrii comunității care a organizat și utilizat necropola de la Cernica, în cuprinsul căreia astfel de brățări se găsesc chiar și în morminte de copii²⁶. În ambele complexe s-au găsit și pandantive făcute din colți de mistreț²⁷.

Grupînd toate aceste elemente, specifice comunităților originare din ținuturile sudice ale Peninsulei Balcanice, sîntem îndreptățiți să formulăm concluzia că — după părerea noastră — necropola de la Cernica a fost organizată și folosită de către membrii comunității din faza Cernica a culturii Dudești, iar nu de către aceia ai fazei Bolintineanu a culturii Boian. Drept urmare, este posibil ca și grupul de morminte de la Cernica, cuprinzînd schelete în poziție chircită să dateze, de fapt, din timpul fazei Bolintineanu, și nu din timpul fazei Giulești a culturii Boian, după cum s-a crezut pînă acum.

- ¹ Gh. Cantacuzino și Sebastian Morintz, *Die jungsteinzeitlichen Funde in Cernica*, in „Dacia“ N.S. VII, 1963, p. 27.
- ² *Ibidem*, p. 27.
- ³ Gh. Cantacuzino, *Necropola preistorică de la Cernica și locul ei în neoliticul românesc și european (în lumina ultimelor descoperiri arheologice)*, in „SCIV“ 18, 1967, 3, p. 382, fig. 3/3.
- ⁴ Notate pe planul mormintului.
- ⁵ Gh. Cantacuzino, *op. cit.*, 1967, p. 388.
- ⁶ Gh. Cantacuzino și Sebastian Morintz, *op. cit.*, 1963, p. 68–75.
- ⁷ Dorin Popescu, *Săpăturile arheologice din Republica Populară Română, în anul 1961*, în „SCIV“ XIII, 1962, 1, p. 203, nr. 11.
- ⁸ Gh. Cantacuzino și Sebastian Morintz, *op. cit.*, 1963, p. 40–44.
- ⁹ Idem, *Descoperirile arheologice de la Cernica și importanța lor pentru cunoașterea vechilor culturi din țara noastră*, în „București“ VI, 1968, p. 16.
- ¹⁰ Gh. Cantacuzino și Sebastian Morintz, *op. cit.*, 1963, p. 30–52.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 32.
- ¹² *Ibidem*, p. 33.
- ¹³ Dorin Popescu, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România, în anul 1964*, în „SCIV“ 16, 1965, 3, p. 590, nr. 18.
- ¹⁴ Idem, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România în anul 1965*, în „SCIV“ 17, 1966, 1, p. 711, nr. 12.
- ¹⁵ Problema raportului dintre așezare și locul necropolei l-a interesat și pe Gh. Cantacuzino, care într-o lucrare a sa arăta că necropola se afla la circa 100 m spre est de așezările neolitice (Georges Cantacuzène, *La nécropole de Cernica*, în „Archeologie“ nr. 55, iulie-august, 1970, p. 58).
- ¹⁶ Eugen Comșa, *Istoria comunităților culturii Boian*, București, 1974, p. 199–221.
- ¹⁷ D. Berciu, *Cultura Hamangia. Noi contribuții*, București, 1966, p. 81–84.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 122–131.
- ¹⁹ Gh. Cantacuzino, *op. cit.*, 1967, p. 395.
- ²⁰ Mulțumim și pe această cale lui Marian Neagu pentru informațiile primite.
- ²¹ Gh. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 389–390.
- ²² *Ibidem.*, p. 389.
- ²³ D. Berciu, *op. cit.*, 1966, p. 187, fig. 92/6.
- ²⁴ Gh. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 395.
- ²⁵ D. Berciu, *op. cit.*, p. 82.
- ²⁶ Gh. Cantacuzino și Sebastian Morintz, *op. cit.*, 1968, p. 18, fig. 7/3.
- ²⁷ *Ibidem*, p. 22.

Sur la datation de la nécropole néolithique de Cernica

RÉSUMÉ

dr. *EUGEN COMȘA*

La nécropole néolithique de Cernica — Căldăraru a été examinée par le professeur dr. Gh. Cantacuzino, entre 1960 et 1974. Les résultats obtenus et les conclusions concernant les vestiges médiévaux de l'ancien monastère de Iezeru ont été publiés dans différentes revues spécialisées du pays et de l'étranger, y compris dans les publications du Musée d'Historie et d'Art de la ville de Bucarest. Le professeur Gh. Cantacuzino attribuait cette nécropole néolithique de Cernica — Căldăraru à la phase Bolintineanu de la culture de Boian et à la phase Giulești.

Réanalysant l'inventaire de l'ancien habitat de ce site, l'auteur de l'étude, tenant également compte d'autres découvertes récentes dans la Plaine Roumaine, arrive à la conclusion que cette nécropole appartient à une communauté de la phase Cernica de la culture de Dudești, certains tombeaux provenant de la phase Bolintineanu de la culture de Boian.